

ՄՆԻԼ ԵՒ ԱՏԵՂԾԱԳՈՐԾԵԼ

ՀԵՆԻՆԻ Խ. ԱՐԱՐԱԴ
ՀԱԿԱՍԱՏ

Ամէն ոք ինձի կը յանձնարարէ չխօսիլ
այն նիւթի մասին զոր նկատի պիտի առա-
նեմ այժմ. ամէնքն այ կ'ըսնն հասարակ
ունկնդիրը չուզեր լուել Աստուածարանու-
թեան մասին, անոր խօսեցէք պարզ և
գործնական կրօնքի շուրջ: Ես մերժած
եմ անոնց խորհուրդը, վասնզի չեմ խոր-
հիր որ ունկնդիրներս ամչափ անմիտ ըլ-
լան: Աստուածարանութիւնը կը նշանափէ
Աստուածոյ գիտաւթիւն, և կը հարծեմ թէ
ուեէ մէկը որ կ'ուզէ խորհիլ Աստուածոյ մա-
սին կը փափաքի յստակ և ճշգրիս գաղափար
ունենալ անոր մասին, գուք մանուկներ
չէք. և հետեարար պէտք չէ ձեզ հետ զե-
րաբերին իրեւ մանուկներու:

Մարամբ մը հաօկնալի է թէ ինչու հա-
մար կարգ մը մարդիկ չեն հետաքրքրութիր
Աստուածարանութեամբ. կը յիշեմ անդամ

ցայցը եղած է բոլոր գարերու տեսալապաշտ
մեծ հոգիներուն, որոնք, զիտակցած են
իրենց ներքին արժանիքներուն և զանոնք
վիճածած ուժական զօրութեան, ու անզ
նետուած մերունդներու և ժողովորդնե-
րու փրկարգործ ծառայութեան, իմացական,
հոգեկան ու քարոյական բոլոր մարզերուն
վրայ:

Հաղորդ կարենալ ըլլալու համար հո-
գեկան այդ մեծութեան և սուրբերու զո-
հողութեան համբուրելի ողիին, մեր գա-
րուն վլասոյ որդիները պարտին զուել
իրենց հսախիրութիւնը, ընչափրութիւնը,
տղիտութիւնն ու յամառութիւնը և ամ-
րարտաւան խստարտութիւնը և չզեղծա-
նելու նիշթապաշտութեան ամէն կարելի-
ութիւններուն մէջ, այլ հանդերձնուու-
անոնց նման; նոյնիսկ անիրաւ մամոնայի
արդար և իր նպատակին կիրարկումովը,
իրենց անձերը, այս երկրի վրայ նոյնիսկ,
ինչպէս և միտքն ու հոգին գիմելու գէպի
լոյսն ու ճշգրտութիւնը քրիստոնէական
կեանքին և վայելելու հոգեկան փրկու-
թիւնը ու ու յամենայն Մամ ընդ Ծեառն ո
ցնծալու համար:

ՀԱՅՐԻԿ ՎԱՐԴԱԳԵՑ

մը երբ կը խօսէի զինուորներու խումբի
մը, տարիքու և տառապահ սպայ մը ոտքի
ելաւ և բաւ. պէտք չունիմ ձեր խօսած
նիւթին, բայց զիտոցիր որ ես կոնճասէր
մարդ մըն եմ, գիտեմ որ Աստուած մը կայ
եւ զԱյն զգացած եմ առանձին գիւղեր ա-
ռան անապատին մէջն չեմ հաւատար ամ-
րով այդ յշկուած և բանաձեռուծ զար-
դապեառութիւններուն ով որ հանդիպած է
իրականին ամէն բան իրեն կը թուի չնչին
և անիրական:

Ցեսակէտոզ մը ես համաձայն եմ այդ
մարդուն, կը խորհիմ թէ անիկա անապա-
տին մէջ ունեցած է Աստուծոյ իրական
փորձառութիւնը, և երբ իր փորձառու-
թիւնն կը գառնայ քրիստոնէական բանա-
հեւաւմերուուն ան իրաւ իրականութիւնն
կը գառնայ նուազ իրականին: Այնպէս ինչ-
պէս մարդ մը որ Աստանտեան ովկիանոսին
նզերքէն կը նայի և անկէ յետոյ կը գիտէ
Աստանտեանի քարտէսը՝ առաւել իրակա-
նութիւնն նուազ իրականութեան կ'իրնէ:
իրական ալիքներէն՝ կտոր մը գունաւոր
թուղթին: Հոս է բուն կէտը քարտէսը միայն
գունաւոր թուղթ մըն է բայց երկու բան
ի մտի պէտք է ունենալ: Նախ ան կիմ-
նուած է հազարաւոր մարդոց փորձառու-
թեան վրայ որոնք նաւարկած են իրական
Աստանտեանին վրայ, այդ քարտէսը իր
ետքը ունի հազարաւոր մարդոց փորձա-
ռութիւն այնչափ իրական ճիշդ նման ե-
ղերքէն դիտաւածին, մինչ քուկդ միայն
վայրկեանական ակնարկ մըն է, քարտէսը
կը իստացնէ այդ բոլոր տարրեր փորձառու-
թիւնները: Ծետոյ եթէ ուեէ մը եր-
թալ ուզես քարտէսը քացարեակ անհրա-
ժեշտութիւն մըն է. որքան ատեն որ կը
գունանա միայն ծովկելքքը պատելով տե-
սարանը շաս աւելի հաճելի է քան քար-
տէսին նայիլը. բայց քարտէսը աւելի օգ-
տակար պիտի ըլլայ քան լոկ պատիւը երբ
ուզես Ամերիկա ճամբորդել:

Այսպէս ուրիշն Աստուածարանութիւնը
քարտէսի մը հման է, պարզապէս միայն
սորգելով և խորհելով քրիստոնէական վար-
դապեառութիւններու մասին նուազ իրական
և նուազ հետաքրքրական է քան զինուու
րականին անապատին մէջ ունեցած փորւ-
թականին պատապեառութիւնները Աս-
տուած չեն, անսնք տեսակ մը քարտէսին

բայց այդ քարտէսը հիմնած է հազարա, որ մարդոց փորձառաթեան վրայ, որն էլ իրաւուն հաջորդակից եղած էն Աստուծոյ:

Փորձառաթեաններ բազմատած տովարական հաւատացեալիքրու ազգութեարու և քարեպաշտական զգացութեարու՝ վերջին, ներս կը թօքին առըրական և շատ անորոշ: Ենուան երբ առին առելի հեռան երթաւ պէտք է քարտէսը գործածես: Կը առնէք թէ ինչ որ պատահած էր զինուորականին անազատանին մէջ կընայ իրական ըլլալ սահաց տեղ մը զառաջնորդեր, շատ անորոշ գրօնք Մըն է: Բնութեան մէջ զգացուած Աստուծած շատ կրապուրի է բայց միայն անզ չես կրնար ընդունիլ յաւիսնական կեանցը ինչպէս ծովզեկերքն Աստանաւանի ալիքները դիտելով չես կրնար Ամերիկա անցնելի Ռչավակինատեղ մը հասնի քարտէսին վրայ նայելով առանց ծովզն վրայ համրորդեան և չես կրնար ապահով ըլլալ ծովզն վրայ առանց քարտէսի:

Աւելի խօսքը Աստուծածարանութիւնը գործնական է մասնաւորաբար այժմ: Ճին օրերուն երբ առակալին դաստիարակութիւնը առածածած չէր, կարելի էր գոնենալ Աստուծոյ մասին միայն կորդ մը պարզ գոզափարներ ունենալով, բայց կրմա այդպէս չէ, ամէն մարդ կը կարգայ ամէն մարդ կը հետեւ բանախոսութիւններու, հետեւարար երբ չսնէնդորէ Աստուծածարանական ներթերու մասին խօսածը, ըսկէ չէ թէ դաշտափառ չունիք Աստուծոյ մասին, ընդհակառակը կը նշանակէ թէ նշանակէ թէ դուք սիսաւ, գէշ և կրնաց գոզափարները միայն սենիք: Վասնզի Աստուծոյ մասին ընդհայուսած զաղագութեաններու շատէրը որոնց այժմ երբ ենորդի նորութիւնը կը նշանացած գրիտառութեանը մը առաջնորդի առաջնորդը չընկալի լուց առարկեալի մը պարզ գոզափարներու ընթացքը յանալ չէն պահան յաւ մկրտչութեաններու անկանչ քիչ առելի լուս է քարտէսինը առնենք քիչ առելի լուս է կը խօսին առողջորդի մէջ նշնչածացած գրիտառութեանների առաջնորդի առաջնորդ բանի մը մասին: Անոնք կըսեն թէ Քրիստոնէական գրութեաններու պիտի առնենք թէ անոնք կը խօսին առողջորդի մէջ նշնչածացած գրիտառութեանների առաջնորդի առաջնորդ բանի մը մասին: Ենուան պարզ գոզափարները չընկալի լուց առաջնորդ զաղագութեաններու շատէրը առնենք պարզ գոզափարները յայտաբարութիւններ են ուրիշ առչութեանների մը մասին, մէր առեած և շնչագութեանների մը առչութեանների մը մասին: Կրմանց վարդերի թէ անոնք պարզ կըսեն պահան ըլլալ բայց եթէ մը առնենք պարզ գոզափարները հասկանալը շատ զժուարի է: Առենուածն առջիք բնադիտութեանն չափ և նոյն պատճառներով:

Վասնզի արդի ժաղովրդականացած քրիստոնէութիւնը առելի չէ քան դաւանիք թէ Քրիստոս մէծ բարոյագէտ մըն է, և եթէ գործալրենք իր սկզբանները կըրնանք հաստատել ընկերային լաւպահէկարդ մը և առաջ մը և խուսափի ուրիշ պատերազմէ մը և առաջ չսաշաւ առանց նշմարիս են, բայց պառանց

շատ քիչ բան կ'ըսնի: քրիստոնէութեան մասին, և ոնչ զգածնական կարեսութիւնն մը չունին:

Ըշմարիս և թէ, եթէ հետեւինք Քրիստոսի ուսումնակրում, պիտի ապրինք ու աւելի երջանիք աշխարհի մը մէջ, բայց նորի շնորհ մինչև Քրիստոս նրբարաւ ու եթէ զգածնական թիւն մը իրաւուն կամ Արքատուսէ և կամ Համբիկիս ըստ են շատ աւելի երջանիք, կ'ըւսնէ ինչ որ ենք այժմ: քարց առելի մինչ կը հետեւի: Մարդկանթիւնը յանա հնանած չէ մնած ուսուցիչներու քարտէսին երդուներուն, և միայն կրմա պարզ պարիք հետեւի և ինչո՞ւ համար առելի Թրիտոնսի պիտի հետեւինք քան թէ միստերուն, արդուք չ'ու աւելի մնած բարյագութեամբն է անոր հնանար, բայց այս պարտգան պարիք նուազ հնանական կ'ընէ որ մնանց անոր հնանանիք: Երբ առելի պարզ և առարկան դասերը չենք, կրնար փարացներ ինչպէս պիտի կարենանք մարսէ առելի բարձր և յատաշարեաւերեաթերը ու նիմ: Քրիստոնէութեանը այն մը առելի լուս է քարտէսին առնենք գրիտառութեաններու քարտէսին առնենք առջիք մը առելի լուս է առարկեալի մը գրիտառ դդէկը առնենք միջնորդ: Տայա առելի պարզ պատճառն որ հետեւիք իրա-

կան քրիստոնէական գրութեաններու պիտի առնենք թէ անոնք կը խօսին առողջորդի մէջ նշնչածացած գրիտառութեանների առաջնորդի առաջնորդ բանի մը մասին: Անոնք կըսեն թէ Աստուծոյ է, «թէ»: բայց անոնք որոնք կը խօսուան Անոր Առլուն Աստուծոյ որդիներ թէ Անոն նաևն Անո վրանից մեր մեղեներ: Ենրակոց շնորհու առաջնորդ պատճառ գոզափարներութեաններու յայտաբարութիւններ են ուրիշ առչութեանների մը մասին, մէր առեած և շնչագութեանների մը առչութեանների մը մասին: Կրմանց վարդերի թէ անոնք պարզ գոզափարները հնանալը պահան ըլլալ բայց եթէ մը առնենք պարզ գոզափարները շատ զժուարի է: Առենուածն առջիք բնադիտութեանն չափ և նոյն պատճառներով:

«Ի՞ոց, քրիստոնէութեան առնենք շատ զժուարիք պատճառաւ գէտերէն մէկը այն ցայտարարութիւնն է: թէ աթէ մէկը մէկը զժուարիք միտցնենք Քրիստոսին կ'ըւսնէք Առջիք Աստ-

առածոյն մէկը կրնայ բուօրկել սակայն մէնք արդէն կատածող որդիներ չենք: Անշուշա Աստուծոյ հայութիւնը քրիստոնէութեան զիշաւար գողափարներէն մինչ և, արդամակացողութեամբ մը մարդկէ Աստուծոյ որդիներ են, այսինքն Աստուծած մեջի կրութեան բնործ է և կը սիրէ զմեզ և կը խնամէ մեղիր այս կերպով հօգ մը կը նմանի: բայց երբ Աստուծածաշոնչը կը ցնում մեր մասնեւծոյ որդիները բարձրաւառ որդինեւունշաբար տարբեր բան մը կ'ուզէ հասկցներ է ասիր մնջի ոյն: յանդիման մը բեր Աստուծած արանութեան կերպնառ պատուի կը նշանակէ առաջարինուն:

Հասապատճեն հասուրած մը կ'ըսէ ինչ յժերաւագ Արդի Աստուծոյ և մնանց և ոչ դրաբանածք է կ'աւելցն անեալ ի հօրէ հասի ցան դասիտեանաւոյ Դնեպը մը որ տեղի ունեցած է ամբողջ բնութեան պատճառ մնացած պատճէ կամադիակի սկզբնաւորաբենէն արաւագ գ ասիտեաններէն առաջ Քրիստո հանունք և ոչ թէ բառեղծուածք Արդիք ինչ կը նշանակէ այս:

Ծնիւ կը նշանակէ հայր ըլլալ մեծուա մը իսկ ստեղծեց կը նշանակէ շինեւ: Ծարքերութիւնը հետեւալի է, երբ կը ծնիւ, ձնիւթիւն ճշշտ քու նմանգ կ'ըւլայ: Մարգը կը ծնիւ մարդկային հակներ, ոչխարը կը ծնիւ իրեն նման գալուսկ մը և թուկունը կը ծնիւ հասկրիթներ որնցմէ ուսաջ հուզայ Քրիստոն նման թաշըններ, խաչք երբ կը ձիւնեաւքս կ'առեղծես շինուածը կամ ստեղծուածը քեզմէ ասպեքտ բան մը է Ի թօւ չառնը բայց կը շինեւ Խարդը բառն կը պինէ: մարգը իրնաց նաև իրեն աւելի նմանուց քան մը շինել, արձան մը զոր արինակ, և եթէ աւելի փելացի և արուեստագէտ մէկն և կրնայ բառն գուգագուր մը որ չառնուած կ'ըլլայ մարդուն, բայց իրական մարդ մը չէ և միան կը նմանի մարդուն, տակայն չի կրնար չնչել կամ խորիչի կեանք քանի:

Անտեաբար բան կ'ըսը չառնաւկ պէտք է ըլլայա ինչ որ Աստուծած կը ծնիւ, Ասու մասն և ճիշդ այնպէս ինչ որ մարդ կը ծնիւ մարդ և հայր բնի որ Աստուծած կը ստեղծէ Աստուծած չինչ և մնչպէտ բնի որ մարդ կը չինչ իսկ իսկ մնչպէտ բնի որ մարդ կը չինչ իսկ մնչպէտ բնի որ մարդ կը մնչպէտ մարդիկ Աստուծած որդիներ չեն այս պիտաւութ ինչպէս որ Քրիստո եւ Անանչ կրնան կարդ մը ցարու

կութիւններով Աստուծոյ նման ըլլալ, բայց անոնք նոյն բաներ չեն և Աւելի Աստուծոյ արձաններ կամ պատկերներ են:

Արձան մը մարգու մը ձեւ աւնի բայց կենացներ չեն: Նոյն իմաստով մարգը Աստուծոյ կերպը, նմանութիւնը ունի, բայց չւնի այն կեանքը զոր Աստուծած ունի: Առաջ առաջին կետը առնենք: (Մարգուն դիմանաւթիւնը Աստուծոյ): ֆնչ ող Աստուծած առաջգածք է կարդ մը նմանութիւններ ունի իրեն հետ միջոցը բիրն կը նմանի իր մէծաւթեամբը: բայց միջոցին մնձութիւնը անոյնը: քի Աստուծոյ մէծաւթեանը հետ տոհակ մը անոր խորհրդանշանն է և համ առաջ փոխարինուած ոչ հոգեկան եղբերով: Կիրթը նման է Աստուծոյ իր էնէքորի ունենացով, թէև քարձեալ Քիզիքական էնէքորին առարեր է Վասունդու ունեցած զօրութիւնն է: Բաւական աշխարհը Աստուծոյ նման է և վանդի տեսակ մը կեանց ունի, և Ան Աևսուուած է կենդանեացու Բայց Քիշանքը իր այս կենդանեացական իմաստով նոյնը չէ Աստուծոյ ունեցած կեանքին հետ: Ժեսակ մը խորդգանշանը կամ չուզն է անոր Երբ կենդանիներուն կուգանք ուրիշ նմանութիւններ կը գտնենք կենդանեաց կեանքին զատ, միջաններու չարաւած գործունէութիւնը և արդինաւորութիւնը, զոր օրինակ ազօտ նմանութիւնը կը բերէ Աստուծոյ յարաւու գործունէութեան եւ ասել Ճագործութեան: աւելի զարգացած զորոնաւորներու մէջ կը տեսնենք բնագագական սիրոյ սկզբնաւորութիւնը, ասիկա անշուշտ հօնընը չէ Աստուծոյ ունեցած սիրոյն հետո Բայց անոր նմանութիւնը կը բերէ, ճիշդ այն ծեսով որ թուզբին վրակ գծուած պատկեր մը կը ներկայացնէ տեսարան մը է Բայց երբ մարգուն կը հասնիք, ինտուանիներու բարձրագոյնին, Աստուծոյ կատարեալ նմանութիւնը կը տեսնենք ուրչափ պատկեր որ մարդկէ կրնան զիտանլու կը բնայ պատահիլ որ ստեղծուածներ կան ուրիշ աշխարհներու մէջ որոնք աւելի կը նմանին խոտուծոյ քան մարդիկ, բայց մենք բան մը չենք գիտեր անոնց մասին):

Մարգը ոչ միայն կ'ապրից այս կը սիրէ և կը տրամարանէ, ոնոր մէջ կեանք անտառական կերպներ կը հասնի իր բարձրագոյն կէտին:

1. Բայց ինչ որ մարգը իր բնական պայշ

մաններու մէջ չունի հոգեկան կեանքն է, բարձրացոյն և տարբեր տեսակ կեանք մը որ գոյութիւն ունի միայն Աստուծոյ մէջ : Մենք նոյն կեանք բառը կը գործածնք երկուքին համար ալ, բայց երբ խորհինք թէ երկուքն ալ ունի տեսակ բաներ են, ասիկ պիտի նմանէր անոր երբ խորհինք թէ միշտին մեծութիւնը և Աստուծոյ մեծութիւնը նոյն տեսակի մեծութիւններ են իրականաթեան մէջ կենաբանական կեանքի և հոգեկան գեանքի միջն եղած տարբերութիւնը այնչափ կարենոր է որ հարդի կ'ըլլայ զատ զատ բառեր գործածել իրավանչիւրին համար է կենաբանական կեանքը որ մեզի կուգայ և օր (ինչպէս ամէն բան ըընութեան մէջ) բնութեան կ'երթայ և կը լուծուի անոր մէջ կրկին զերանորոգուելով օդի, ջուրի, անունդի և այլ ձևերու տակ, Վիոս^(*) բառով կը յատկանշուի : Հոգեկան կեանքը որ գոյութիւն ունի Աստուծոյ մէջ ամրող յատիտեաններու ընթացքին և որ ստեղծեց ամրող բնական տիեզերքը զօն կը հոչուի : Վիոր տեսակ մը շուտ է քօէ-ին կամ անոր խորհրդանշական նմանութիւնը : Տեսակ մը նըմանութիւն որ գոյութիւն ունի լուսանկարի մը և չուսանկարուած առարկային և կամ արձանի մը և մարգու միջն և Մարդ մը որ կը փոխուի վիսո-ի վիճակին զօէ-ի վիճակին, կը նմանի քարհ արձանի մը որ կը փոխուի մարգու :

Եւ հոս է քրիստոնէութեան ճշգրիտիւմաստր այս աշխարհը արձանագործի մը մեծ խանութ մըն է, և մենք արձաններ ենք : Քրիստոնէութիւնը կը յայտարք թէ այդ արձաններէն օմանք որ մը կեանքի պիտի կաշուին, օժարուած անման և յաւիտնական կեանքով մը, այդինքն՝ աստուծած այն այն ատեն որ մարդիկ Աստուծոյ իրական որդիններ կ'ըլլան :

Թրգմ. Ա. Վ. Մ.

(*) Վիոս և զօն երկու յատիտեան բառեր յատկանշեւս համար երկու կեանքերու տարբերութիւնը :

Ի ՊԵՏԱ ՔԱՐՈՉՉԱՅ

ՔԱՐՈԶԽՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ա. ՄԱՍԵՈՒԾԵՐՈՒ ԽՈՒՁԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նիւթերնիդ այսպէս սկսած է արգելապիր ձեր մէջ, բայց գեռ կարելի է գոնէ գիւտասոր կէտին համար վիճակավ, գեռ անորիշ մասծումի, զեռ սեւեռուած ուղղուածենէ զուրկ մասծումի վիճակով, ինգիրը այլեւս ձարին ատադը գտնեն է, ձեռ ինքնին կուգայ յետոյ, այս երկրորդ փառլը, որ սկզբնական ներշնչումնէ եռոք կուգայ այն է զոր ես կը կոչեմ յշագրամին մարզարանը :

Այսանդ սովորութիւնները կը տարբերին իրարմէ ամանք անմիջապէս ջանք կ'ընեն որ իրեն էսորհրածաւթիւնը յատակագործ մը փնտայ, իւր զայն գտնեն, կ'աւանեն անոր ամէն մէկ մասը, և նորէն կը իրուրդածեն, ընթերցումին ալ սգնութեամբ, որպէսզի ընզլայնեն զայն, աղէկի մեթոս մըն է արիկա, և պատճառ մը չկայ որ չափաղի ան, երբ մանաւանդ միտքը գիտընոր է, վերջապէս ամէն մէկը իր փորձառութեան չնորհիւ, ինքը պէտք է գիտայթէ հա՞րդի է որ այդպէս ընէ : Բայց սերիշ կերպ մըն ալ կայ զոր ես մեծապէս շտակ կը սիրեմ, եւ ես շտակ զարմացաց թէ Պուրտալուի կերպն այդ է եղեր, ճիշտ հակառակին և որ պիտի ուզէր հաւատալ մարդ, այնքանի ի շտակ շագանէ այսինքն՝ տրամարտանկան ըլլուլու կարիքը կուտան անոնք, բայց այդպէս չէ եղեր, նախ ըստ բախտի կ'աշխատափ եղեր, նիւթը ամէն ուղղաթեամբ դարձնենով կը գառնար, որպէսզի իր Գիւտանքրին զիրասդէմքերու խուրդ մը դառնայ և Պուրտալու՝ իրարու հետ շղթայւած և օգտին մասծումներ ունեցող այս մարդը առանց կարգի, գէթ առանց զերջնական կարգի կը գրէր իր մուածամենքը իվանք գի կարգ ունեցող մասծումները առունք կինան ներկայանալ, պէտք է խնամքով